

# Akademie věd ČR podpoří vědce, kteří nemohou ve své zemi svobodně bádát

21.2.2024 - Luděk Svoboda | Akademie věd České republiky

**Člen Akademické rady AV ČR a předseda Rady pro zahraniční styky AV ČR David Honys vysvětluje, že letošní „běh“ na rozdíl od prvního kola programu necílí pouze na Ukrajinu, ale na vědce ze všech zemí s hybridními či autoritářskými režimy nebo ohrožených válkou. Takových států je celkem 95. Akademie věd ČR při sestavování seznamu vycházela z Indexu demokracie za rok 2022.**

„Z pochopitelných důvodů jsme vyřadili Ruskou federaci, Běloruskou republiku a Čínskou lidovou republiku. O stáže tedy mohou požádat vědci z 92 zemí – včetně Afghánistánu, Íránu, Mexika a některých středoamerických a afrických zemí, ale i Vietnamu a Severní Koreje,“ říká David Honys a doplňuje, že i ukrajinští vědci, kteří se zapojili v první výzvě, se mohou hlásit znovu.

Předsedkyně Akademie věd ČR Eva Zažímalová potvrzuje, že posilování a obrana akademických svobod jsou pro naši instituci důležité. Podle jejího názoru tvoří věda a výzkum mezinárodní organismus: „Tím, že podporujeme badatele, kteří nemůžou v bezpečí a svobodně pracovat, přispíváme k tomu, aby lidské poznání dále rostlo.“

## Druhé kolo - více zemí

Druhou výzvu programu *Researchers at Risk Fellowship* vyhlásila Akademie věd ČR 16. ledna 2024, přihlášky lze zasílat do 29. února. Finanční podporu poskytuje ve formě osobních nákladů ve výši 720 tisíc korun na rok po dobu 24 měsíců. Úspěšné žadatele oznámí instituce v březnu, od začátku dubna mohou do ústavů nastoupit první vědci.

„Nějaké přihlášky již registrujeme, stejně jako zájem ústavů o doplňující informace, které jim poskytuje Magdaléna Jiráčková z Kanceláře Akademie věd. Za zkušenosti víme, že většina přihlášek přichází až před uzávěrkou. Netroufnu si proto zatím odhadnout, kolik jich obdržíme, ani to, kolika zemí se dotknou,“ doplňuje David Honys.

Stejně jako v první výzvě nepodávají přihlášky přímo zahraniční vědci, ale ředitelé ústavů. Badatelé, kteří mají zájem se do programu zapojit, mohou kontaktovat příslušný ústav nebo se obrátit na odbor mezinárodní spolupráce Kanceláře Akademie věd, jenž spojení zprostředkuje. Důležitou úlohu sehrává také EURAXESS. Pokud se přihláška schválí a stáž uskuteční, kolegové z tohoto centra pomohou příchodním vědcům s imigračním procesem. Poskytnou jim osobní asistenci při jednání na úřadech či začleňování do české společnosti.

*První kolo výzvy se zaměřilo na pomoc ukrajinským vědcům.*

## Pomáhat - a hlavně co nejrychleji

Když se pilotní výzva v roce 2022 vyhlášovala, cílem nebo spíše přáním bylo, aby Akademie věd ČR podpořila přibližně padesát ukrajinských vědců a studentů – a to se podařilo. Z ústavů přišlo 68 přihlášek, komise schválila 67, jedna byla před projednáním stažena. Celkem 14 schválených stáží se neuskutečnilo nejčastěji proto, že vědci získali podporu jinde nebo zůstali na Ukrajině. „Nakonec jsme uskutečnili padesát tři stáží. Akademie věd je podpořila částkou 44,5 milionu korun – 16,9 v roce 2022 a 27,6 v roce 2023,“ upřesňuje David Honys.

Rychlému zahájení fellowshipu pomohla i bezprostřední reakce ústavů Akademie věd ČR. Mimo jiné

to ukázalo, že pracoviště a instituce v Česku a na Ukrajině komunikovaly a spolupracovaly ještě před válkou. Do první výzvy se konkrétně zapojilo 31 ústavů, byť ne ve všech se stáž uskutečnila. Ukrajinští vědci a studenti se zapojili do aktivit 24 pracovišť. Jak podotýká David Honys, ve většině z nich byl jeden stážista, byly ale i takové, v nichž se zájemců uplatnilo více. Rekordmany jsou Fyzikální ústav AV ČR, kde působilo šest ukrajinských stážistů, a Biologické centrum AV ČR s pěti kolegy. Některé stáže dokonce vyústily ve společné publikace, což je s ohledem na krátkou dobu jejich trvání vynikající výsledek.

Cesty ukrajinských kolegů se po ukončení první výzvy různily. Někteří zůstali a pokračují ve výzkumu na našich pracovištích. Placeni jsou z institucionálních či grantových prostředků, nebo získali finance z dalších zdrojů – například IIE Scholar Rescue Fund Fellowship či EMBO Solidarity Grant. Další získali stipendia jako Volkswagen Stiftung či MSCA4Ukraine Fellowship a v zahraničí působí jako postdoktorandi na univerzitách.

Jiní se vrátili na Ukrajinu, a to nejen na univerzity, ale i ministerstva. Když stáž skončila, některé ústavy se snažily, aby spolupráce pokračovala na institucionální úrovni – tedy s univerzitou či pracovištěm na Ukrajině. „Díky programu jsme tak navázali další kontakty. Poznatky z některých projektů se ukrajinští vědci pokusí uplatnit ve své domovině,“ říká David Honys a vyzdvihuje, že někteří badatelé a badatelky se dokonce zapojili do aktivit nad rámec stipendia – například vedli studenty na pracovišti či se zapojovali do výuky žáků na školách a dalších společenských aktivit.

Šíře fellowshipu, jeho výjimečně rychlé spuštění a úspěšné stáže nyní pokračují druhou výzvou. „Jde o jeden z mála takových programů u nás, ne-li vůbec první. Inspirovali jsme se v zahraničí, například u Rakouské akademie věd a jiných institucí. Věříme, že i druhá výzva bude úspěšná a pomůže dalším vědcům, kteří ve své zemi nemohou svobodně bádát,“ uzavírá David Honys.

<https://www.avcr.cz/cs/o-nas/aktuality/Akademie-ved-CR-podpori-vedce-kteri-nemohou-ve-sve-zemi-svobodne-badat-00001>